

Svoj 22.5.2019

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma

Yhdessä - Tillsammans

Sisältö

	Saatteeksi lukijalle ja varhaiskasvatussuunnitelman käyttäjille	3
1	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.....	5
1.1	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	5
1.2	Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.....	6
	Varhaiskasvatuksen suunnitelmat eri toimintamuodoissa	7
	Osallisuus suunnitelman teossa.....	7
1.3	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	8
2	Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	12
2.1	Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.....	12
2.2	Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	15
2.3	Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	17
2.4	Arvoperusta	18
2.5	Oppimiskäsitys.....	20
2.6	Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	20
2.7	Laaja-alainen osaaminen.....	21
	Ajattelu ja oppiminen.....	22
	Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	23
	Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.....	23
	Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen.....	24
	Osallistuminen ja vaikuttaminen	25
3	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	27
3.1	Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	27
	Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.....	28
	Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.....	29
	Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	29
	Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	30
	Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	31
3.2	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	32
3.3	Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	33
	Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.....	33
	Monialainen yhteistyö	35
4	Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	36
4.1	Pedagogisen toiminnan viitekehys	36

4.2	Pedagoginen dokumentointi	37
4.3	Monipuoliset työtavat	38
	Pienryhmätyöskentely	39
	Tutkiva oppiminen	39
	Leikki ja leikilliset työtavat	39
	Sadutus	39
	Medialeikki	39
	Portfoliotyöskentely	40
4.4	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	41
4.5	Oppimisen alueet	43
	Kielten rikas maailma	43
	Ilmaisun monet muodot	45
	Minä ja meidän yhteisömme	47
	Tutkin ja toimin ympäristössäni	49
	Kasvan, liikun ja kehityn	51
4.6	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	52
	Kaksikielinen varhaiskasvatus	54
5	Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	57
5.1	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	57
	Yleinen tuki	59
	Tehostettu tuki	59
	Eriytynyt tuki	60
5.2	Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	60
5.3	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	61
5.4	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	63
6	Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	65
7	Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	66
7.1	Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	66

Saatteeksi lukijalle ja varhaiskasvatussuunnitelman käyttäjille

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma on kokonaisuus, joka muodostuu Varhaiskasvatussuunnitelman perustetekstistä sekä perustetekstiä täydentävästä osuudesta, jossa kuvataan varhaiskasvatuksen toteuttamisen tapoja, menetelmiä ja painopisteitä kirkkonummelaisessa varhaiskasvatuksessa. Tätä varhaiskasvatussuunnitelman kokonaisuutta toteutetaan kaikissa varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa sekä kunnallisessa että yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Tässä asiakirjassa Kirkkonummen kunnan täydentävä osuus on merkitty majakka-logolla ja teksti kursivilla. Kuvitus on Köpaksen päiväkodin lasten tekemä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2016 mukaista Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelmaa työstettiin koko varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa vuosina 2016-2018 ja sitä päivitettiin lokakuussa 2018. Opetushallitus antoi määräyksen uusista perusteista 19.12.2018 ja päivitetty Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma otetaan käyttöön 1.8.2019.

Korjaukset ovat tekstien muutoksia sujuvampaan muotoon, tarkennuksia työnjakoon, yhteistyöhön ja tiedonsiirtoon liittyen mm. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen. Myös varhaiskasvatushenkilöstön nimikkeet on muutettu.

Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on lapsilähtöinen varhaiskasvatuksen pedagogiikka, jossa toteutuvat lapsen ja perheen osallisuus. Laadukkaat ja muuntuvat oppimisympäristöt mahdollistavat varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamisen ja sen jatkuvan kehittymisen vastaamaan lapsen ja perheen muuttuvia palvelutarpeita. Kirkkonummen varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella luodaan mahdollisuuksia elää onnellista lapsuutta.

1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustlain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustlaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

¹ Varhaiskasvatustlaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustlaki 2 §

⁴ Varhaiskasvatustlaki 21 §

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävistä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁶

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää

⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 22 §

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa¹² sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita¹³. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma noudattaa valtakunnallisten perusteiden rakennetta, ja se on julkaistu sähköisenä versiona kunnan internetsivuilla. Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomen- ja ruotsinkielellä.

Varhaiskasvatuksen suunnitelmat eri toimintamuodoissa

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma toimii varhaiskasvatuksen toimipaikkojen yhteisenä opetussuunnitelmana sekä kunnallisessa että yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Se velvoittaa jokaista varhaiskasvatuksen toimipaikkaa (päiväkodit, perhepäivähoito) järjestämään varhaiskasvatuksen vähintään siinä määritellyllä tavalla.

Toimintatapojen ohjeistusta on tarpeen mukaan tarkennettu toimintamuodosta riippuen. Avoimen varhaiskasvatustoiminnan luonteesta johtuen suunnitelmaa toteutetaan asukaspuistoissa ja kerhoissa soveltaen.

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelmaa taustoittaa vahvasti yhdenvertaisuusperiaate sekä Kirkkonummen kuntastrategian mukaisesti asiakkaiden osallisuus ja kestävä kehitys. Suunnitelman laadinnassa on otettu huomioon mm. seuraavat asiakirjat:

- Kirkkonummen esiopetuksen opetussuunnitelma
- Kirkkonummen suomenkielisen perusopetuksen opetussuunnitelma
- Kirkkonummen kunnan opiskeluhoillon strategia
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- Sivistystoimen tieto- ja viestintästrategia
- Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma Kirkkonummella
- Kirkkonummen kunnan maahanmuuttajien kotoutumisohjelma
- Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset
- Väestöliiton kehotunnekasvatuksen suositukset
- Varhaiskasvatuksen ruokailusuositukset
- Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, Karvi)

Osallisuus suunnitelman teossa

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma on tehty osallistavin menetelmin yhdessä kunnallisen ja yksityisen sekä suomen- ja ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen henkilöstön, lasten ja huoltajien kanssa. Henkilöstö on keskustellut varhaiskasvatustavan tavoitteista, varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä ja omasta toiminnastaan ensin toimipaikassaan ja sen jälkeen henkilöstöä on osallistunut varhaiskasvatussuunnitelman työstötapaamisiin kerran kuukaudessa kahden toimintavuoden aikana. Huoltajat ovat olleet mukana avaamassa lain tavoitteita, ja heidän mielipiteensä ja huomionsa on otettu mukaan tässä asiakirjassa.

¹² Varhaiskasvatuslaki 65–73§

¹³ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

Lasten osallisuus toteutui lapsia haastattelemalla. Huoltajilla on ollut mahdollisuus kommentoida varhaiskasvatussuunnitelmatekstejä vanhempainyhdistysten kautta ja kunnan internet-sivuilla. Varhaiskasvatussuunnitelmatyössä ovat olleet mukana myös perusopetuksen, yksityisten päiväkotien, lastensuojelun ja neuvolan edustajat sekä muita yhteistyökumppaneita.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁵ ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.¹⁷

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁸. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 5.4)¹⁹. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkettä, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁰. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät

¹⁴ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

¹⁵ Varhaiskasvatusturvalaki 4 § ja HE 40/2018 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatusturvalaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2

¹⁶ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

¹⁷ Varhaiskasvatusturvalaki 23 § ja HE 40/2018 vp, s. 99

¹⁸ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

¹⁹ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

²⁰ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²¹. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²² Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁴

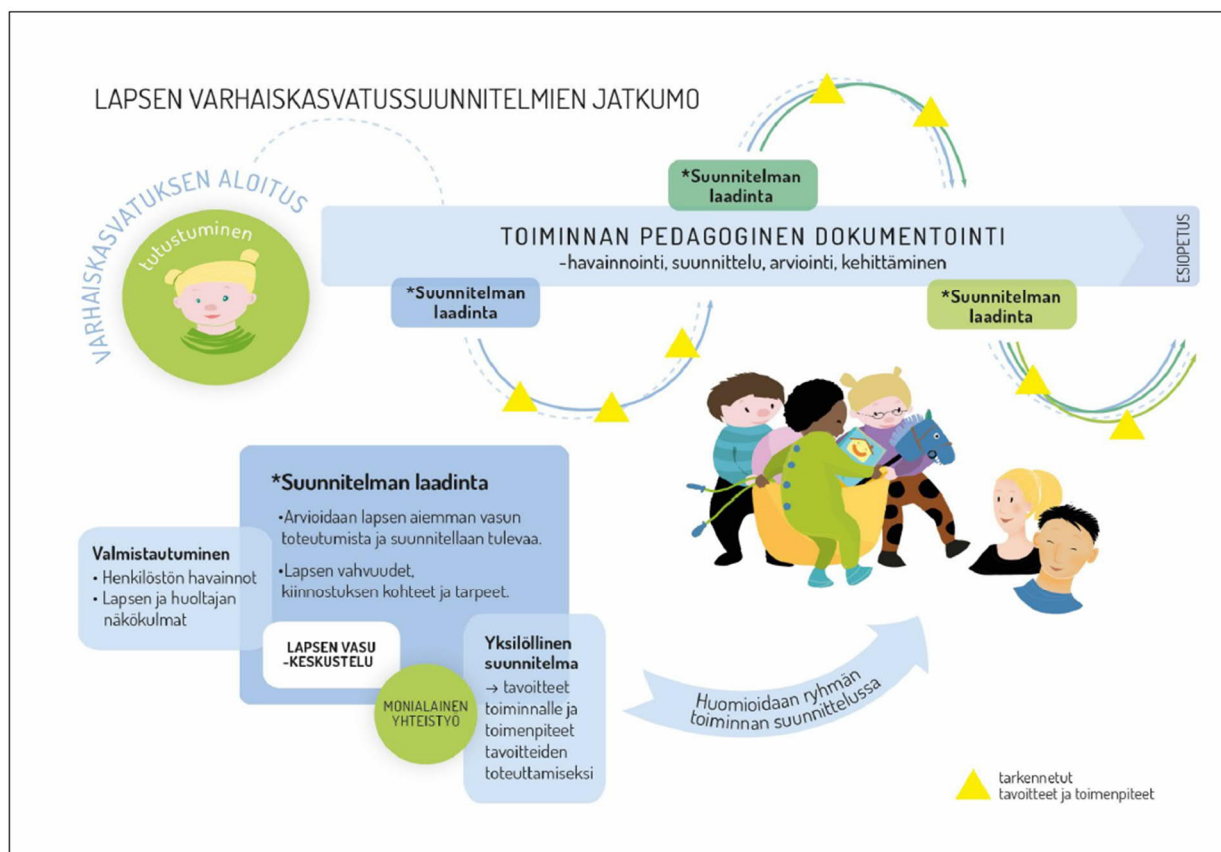
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen on osa lapsen varhaiskasvatusprosessin jatkumoa, johon kasvattajat valmistautuvat havainnoimalla ja huomioimalla lapsen ja huoltajien näkökulmat. Pedagoginen dokumentointi on tärkeässä osassa suunnitelman laadintaan valmistautumisessa.

²¹ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

²³ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Kuvittaja: Kaisa Rekinen

Kuvio 1. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmien jatkumo

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan, tarkistetaan ja sen toteutusta arvioidaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan, huoltajien ja lapsen kanssa. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Lapsi osallistuu varhaiskasvatussuunnitelmansa laatimiseen ja arviointiin taitojensa mukaan.

Päiväkodeissa varhaiskasvatuksen opettaja laatii Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat. Suunnitelman laadinnassa kiinnitetään huomioita lapsen vahvuuksiin, mielenkiinnon kohteisiin ja tarpeisiin. Lapsen tarvitsema tuki kirjataan suunnitelmaan. Huoltajien kanssa sovitut käytännöt ja pedagogiset ratkaisut sekä varhaiskasvatuksessa että kotona kirjataan suunnitelmaan, ja niitä arvioidaan varhaiskasvatuskeskusteluissa. Keskustelussa hyödynnetään lapsen portfolioa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloituksesta ja sen jälkeen vuosittain syyskuun loppuun mennessä. Suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa ja arvioidaan toimintavuoden lopussa. Tarkistaminen tapahtuu esimerkiksi päivittäisissä kohtaamisissa huoltajien kanssa lapsen portfolioa hyödyntäen ja muutokset kirjataan suunnitelmaan.

Perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja laatii yhdessä huoltajien kanssa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman. **Kunnallisessa perhepäivähoidossa** perhepäivähoidonohjaaja vastaa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja osallistuu jokaisen perhepäivähoitajan kanssa ainakin yhteen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun vuodessa. **Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu aina tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadintaan.**

Yksityisen perhepäivähoitajan tulee konsultoida varhaiskasvatuksen opettajaa suunnitelman laatimiseen liittyen.

Mikäli lapsi osallistuu esiopetuksen lisäksi varhaiskasvatukseen, toimii Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma myös Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmana.

Kun lapsi vaihtaa ryhmää/päiväkotia tai siirtyy esiopetukseen, käytetään Tiedonsiirto seuraavaan ryhmään/esiopetukseen – lomaketta, jonka avulla siirretään lapsen varhaiskasvatuksen/esiopetuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömät tiedot seuraavaan ryhmään. Huoltajien kanssa keskustellaan siirrettävistä tiedoista ja tiedonsiirron merkityksestä lapsen saumattoman oppimispolun takaamiseksi.

Salassa pidettävien tietojen käsittelyssä noudatetaan varhaiskasvatuksen säilytys- ja arkistointiohjeita.

2 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁷.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²⁸. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²⁹.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁰. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³¹ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³² ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³³. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁴. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁵,

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³¹ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³² Hallintolaki (434/2003)

³³ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁴ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁵ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

tasa-arvolaki³⁶, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁷, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁸, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁰ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴¹. Varhaiskasvatusta kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihuoltolakia⁴², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴⁴ ja terveydenhuoltolakia⁴⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁴⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa

³⁶ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁷ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

³⁹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁴⁰ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴¹ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁴³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁴⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitoutumatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säästöjä⁵⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁵³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁵⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁵.

Päiväkodeissa lasten ja kasvatushenkilöstön suhdeluku on pääsääntöisesti yli 3-vuotiaiden lasten ryhmissä yksi kasvattaja seitsemää lasta kohden ja alle 3-vuotiaiden ryhmissä yksi kasvattaja neljää lasta kohden.

⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁶. Varhaiskasvatustuksen ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustuksessa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁵⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatustalvasta. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamtuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatustalvasta hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁵⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamtuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁵⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁰.

Varhaiskasvatustalvi korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatustalvi. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistalvauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatustalvasta⁶³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustalvaston toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustalvasta voidaan järjestää esimerkiksi leikkiuisto- tai

⁵⁶ Varhaiskasvatustalvi 1 §

⁵⁷ Varhaiskasvatustalvi 1 §

⁵⁸ Varhaiskasvatustalvi 4 ja 16 §

⁵⁹ Varhaiskasvatustalvi 34–36 §

⁶⁰ Varhaiskasvatustalvi 25 §

⁶¹ Varhaiskasvatustalvi 2, 25 ja 35 §

⁶² Varhaiskasvatustalvi 1 §

⁶³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatustalvasta (753/2018) 2 §

⁶⁴ Varhaiskasvatustalvi 38 §

kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁶⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁶⁶

Varhaiskasvatuksen palveluohjaajat tarjoavat huoltajille varhaiskasvatuspalveluihin liittyvää ohjausta ja neuvontaa. Lisäksi palveluohjaajat ovat säännöllisesti tavattavissa asukaspuistoissa.

Varhaiskasvatusta järjestetään kunnallisissa ja yksityisissä päiväkodeissa sekä perhepäivähoidossa. Kunnalliset ja palvelusetelipäiväkodit ovat avoinna arkisin pääsääntöisesti klo 6.30–17.30, tarvittaessa klo 6–18. Vuorohoitoa järjestetään keskustan palvelualueella iltaisin, öisin, viikonloppuisin sekä arki- ja juhlapäivinä. Itäisellä ja pohjoisella palvelualueella järjestetään iltahoitoa arkisin klo 18–22.

Vuorohoitoa järjestetään huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi huoltajien ennalta ilmoittaman hoidon tarpeen mukaan. **Vuorohoidossa lapsen osallisuus ja oikeus varhaiskasvatuksen mukaiseen toimintaan suunnitellaan huoltajien kanssa yhteistyössä lapsen arkeen ja vireystilaan sopivaksi.**

Kunnallisessa perhepäivähoidossa perhepäivähoidon ohjaaja ja laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukevat perhepäivähoidon tavoitteellista, lasten tarpeiden mukaista toiminnan suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja järjestää tarvittaessa alueellisia pienryhmiä perhepäivähoidon lapsille.

Avointa varhaiskasvatustoimintaa järjestetään asukaspuistoissa ja kerhoissa.

Asukaspuistotoiminta on kaksikielistä kaikilla palvelualueilla. Asukaspuistot ovat avoinna arkipäivisin pääsääntöisesti klo 9 - 16. Asukaspuistot ovat avoimia ja maksuttomia lapsiperheiden kohtaamispaikkoja, jonne lapset ja huoltajat voivat tulla yhdessä viettämään aikaa, leikkimään, toimimaan ja tapaamaan muita lapsiperheitä oman aikataulun mukaan. Lapsella on mahdollisuus osallistua suunnitelmalliseen ohjattuun toimintaan lapselle suunnitellussa oppimisympäristössä yhdessä huoltajan tai muun aikuisen kanssa. Huoltajilla on mahdollisuus keskusteluun ja vertaistukeen päivittäin sekä saada tietoa eri lapsiperheiden palveluista. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja neuvolan perhetyöntekijä ovat tavattavissa asukaspuistossa säännöllisesti. Monialaisessa yhteistyössä neuvolan, lapsiperheiden kotipalvelun, maahanmuuttajapalveluiden, kirjaston, kansalaisopiston, seurakuntien ja eri järjestöjen kanssa suunnitellaan ja toteutetaan toimintaa, jonka tarkoituksena on tukea lapsiperheiden hyvinvointia ja vahvistaa heidän voimavarojaan.

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 13 §

Kerhotoimintaa järjestetään kaksi vuotta täyttäneille lapsille kaikilla palvelualueilla. Kerhot sijaitsevat päiväkotien tai asukaspuistojen yhteydessä. Luontokerhojen toiminta tapahtuu ulkona, pihalla tai metsässä, ympäri vuoden. Kerho aika on 2,5 tuntia kahtena tai kolmena päivänä viikossa. Kerhoryhmässä on 5-13 lasta, ja sitä ohjaa 1-2 varhaiskasvatuksen työntekijää. Kerhossa lapsi saa ensimmäiset kokemukset osallistumisesta suunnitelmalliseen ohjattuun toimintaan lapsiryhmässä ilman huoltajaa. Kerhovuoden aikana lapsi saa mahdollisuuksia iloiseen oppimiseen yhdessä leikkien, liikkuen, tutkien ja taiteillen.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁶⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁶⁸

Varhaiskasvatus muodostaa yhdessä esiopetuksen kanssa lapsen yhtenäisen oppimispolun, jonka tehtävänä on säilyttää oppimisen ilo ja innostus sekä uskallus rohkeasti ja luovasti kohdata uudet oppimisen haasteet. Kirkkonummen varhaiskasvatuksessa tavoitteena on tarjota jokaiselle lapselle laadukas oppimisympäristö, jonka lähtökohtana on lapsilähtöinen varhaiskasvatuksen pedagogiikka sekä lapsen ja perheen osallisuus. Varhaiskasvatus vahvistaa lapsen vahvuuksia, oppimisedellytyksiä ja oppimaan oppimisen taitoja. Tavoitteena on, että jokaiselle lapselle muodostuu myönteisten oppimiskokemusten kautta positiivinen kuva itsestä oppijana ja aktiivisena toimijana osana ryhmää ja koko yhteisöä.

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁶⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan kasvatuskumppanuutta, jolla tarkoitetaan huoltajien ja kasvattajien tietoista sitoutumista toimia yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Kasvatuskumppanuus alkaa useilla perheillä jo avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatukseen, päiväkodissa ryhmästä toiseen tai eri toimintamuodosta toiseen on tiedon siirto lapsesta tärkeää. Tiedon siirto kerhon, päiväkodin, **perhepäivähoidon**, seurakunnan kerhon tai esiopetuksen välillä tapahtuu vastaanottavan osapuolen toimesta, yhdessä huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen yhteistyön yhtenäiset rakenteet, toimintatavat ja aikataulut on kirjattu kaikkia toimijoita velvoittavaan Siirtyminen esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen - prosessikuvaukseen. Prosessikuvauksen mukainen yhteistyö varmistaa lapsen yhtenäisen oppimispolun.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁶⁹, varhaiskasvatuslain⁷⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷¹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁷²

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi

⁶⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁷² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysluo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁷³. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Varhaiskasvatuksen arvoperusta rakentuu kuntastrategian, esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmien sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisiin arvoihin. Säännölliset yhteiset arvokeskustelut kaikilla varhaiskasvatuksen tasoilla vahvistavat ja tarkentavat yhteistä näkemystä arvojen toteutumisesta. Kestävä tulevaisuus rakennetaan yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön, lasten ja huoltajien kanssa kestävä elämäntavan periaatteiden mukaisesti.

Sosiaalinen kestävä kehitys tarkoittaa tasa-arvoista kohtelua, avoimuutta, yhteistoimintaa ja suvaitsevaisuutta sekä syrjäytymisen, syrjinnän, fyysisen ja psyykkisen väkivallan ehkäisyä. Sen tavoitteena on taata edellytykset ihmisten hyvinvoinnille nyt ja tulevaisuudessa. Jokaisella lapsella on oikeus oppia turvallisessa ilmapiirissä, joka edistää lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja sosiaalisia suhteita. Varhaiskasvatus toteutuu myös inklusion periaatteiden mukaisesti, jossa jokaiselle lapselle luodaan mahdollisuus kasvaa ja oppia omien edellytystensä mukaisesti.

Kulttuurinen kestävä kehitys huomioi kulttuuriympäristön, paikallisten perinteiden ja tapojen vaalimisen merkityksen. Kestävä kulttuuri uusiutuu ja muovautuu vuorovaikutuksessa ihmisten ja ympäristön kanssa. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää lasten oman kulttuurin vaaliminen ja sen näkyväksi tekeminen **esimerkiksi satujen, kädentaitojen, draaman ja juhlien välityksellä**. Kulttuurien tunteminen edistää monikulttuurisuuden ymmärtämistä, kunnioittamista ja suvaitsevaisuuteen kasvamista.

Ekologisen kestävä kehityksen tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden turvaaminen. Liikkuminen luonnossa ja lähimetsissä mahdollistaa lapsen kunnioittavan luontosuhteen rakentumisen ja luonnonsuojeluun tutustumisen. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan ympäristöystävälliset hankinnat, materiaalien, energian ja veden säästö, uudelleenkäyttö, kierrätys ja lajittelu sekä säästävät ja vähäpäästöiset liikkumistavat.

Taloudellinen kestävä kehitys antaa perustan koko muulle kestävä kehitykselle. Sen tavoitteena on tasapainoinen kasvu ja luonnonvarojen vaaliminen. Varhaiskasvatuksessa kasvattaja ohjaa lapsia

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

pohtimaan, havainnoimaan ja tutkimaan sekä omia että ryhmänsä kulutustottumuksia. Kasvattaja tukee lasten kestävän kehityksen elämäntavan omaksumista omalla esimerkillään.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkailemalla ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷⁴.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetusta ja hoitoa muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla.

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu, työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Kuvio 2. Laaja-alainen osaaminen varhaiskasvatuksessa

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri

tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Ajattelun ja oppimisen kehittymistä tuetaan pedagogisen dokumentoinnin ja portfolio työskentelyn avulla. Lapsi pääsee seuraamaan ja tutkimaan omaa oppimistaan ja ajatteluaan dokumenttien avulla. Kasvattaja antaa lapselle tilaa kysyä, ihmetellä ja löytää itse vastauksia kysymyksiin.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Kulttuurinen osaaminen kehittyy, kun yhdessä huoltajien kanssa tutustutaan erilaisten kulttuurien arvoihin, katsomuksiin, ruokatottumuksiin, musiikkiin, vaatetukseen yms. Yhteiset osallisuutta tukevat rakenteet huoltajien kanssa, kuten aloituskeskustelut ja yhteiset tapahtumat varhaiskasvatuksessa, ovat tärkeässä asemassa. Kulttuureihin perustuvat juhlat ja muiden perinteiden siirtäminen ovat lapsen identiteetille tärkeitä ja edistävät kulttuurista tasa-arvoa varhaiskasvatuksessa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Sukupuolisensitiivisyys ja kehotunnekasvatus ovat tärkeitä asioita varhaiskasvatuksessa. Lapsen tulee saada myönteinen kokemus sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissään ja keskusteluissa. Lapsen itsestä huolehtimiseen liittyy myös oikeus koskemattomuuteen ja yksityisyyteen esim. wc- käynneillä. Lapsen kehoitsetunnon myönteistä kokemusta tuetaan, jotta lapsi kokee oman kehonsa arvokkaaksi. Lapsen turvallisuuden tunteeseen liittyy kokemus tasa-arvoisesta kohtelusta ja yksilöllisyyden kunnioittamisesta. Päiväkodeissa tehdään vuosittain toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma lapsiryhmien tarpeisiin perustuen.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Tieto- ja viestintäteknikalla (TVT/ICT) tarkoitetaan kaikkea teknologiaa, jota käytetään apuna tietojen käsittelyssä, lähettämisessä ja tallentamisessa. Tieto- ja viestintäteknologiaa ja siihen liittyviä palveluita käytetään monipuolisesti Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisen pedagogiikan toteuttamisessa.

Lapset tutustuvat välineisiin, niiden ominaisuuksiin sekä erilaisiin sovelluksiin kasvattajien tukemana. Tieto- ja viestintäteknologiaa käytetään tavoilla, jotka tukevat lasten oppimista, vuorovaikutusta, mielikuvitusta, leikkiä, liikuntaa, osallisuutta sekä ajattelun taitojen kehittymistä. Lapset tuottavat omia mediasisältöjä ja viestejä sekä käyttävät TVT-välineitä dokumentoinnissa ja tutkimisessa. He ottavat kuvia, videoivat, äänittävät ja tuottavat tekstejä sekä tutustuvat kasvattajan kanssa itse tuottamiensa sisältöjen muokkaamiseen tietokoneen tai tablet-laitteen avulla. Videota editoimalla, kuvaa ja ääntä muokkaamalla

sekä viestejä eri tavoin yhdistelemällä lapset oppivat kriittistä medialukutaitoa. Kasvattaja mallintaa tietoturvaan ja tekijänoikeuksiin liittyviä asioita lapsien ikään sopivilla tavoilla.

Jokaisella varhaiskasvatusryhmällä on käytössään TVT-välineet, esimerkiksi tablet-laite, älypuhelin, dokumenttikamera, digikamera ja tietokone lisälaitteineen. TVT-välineet ovat lasten käytettävissä, ja kasvattaja ohjaa heitä huolehtimaan niistä vastuullisesti. TVT-välineet tukevat lapsen oppimaan oppimisen taitoja ja vahvistavat TVT-osaamista.

Henkilöstön osaamisen kehittymistä seurataan ja koulutustarpeita kartoitetaan vuosittain toteutettavan TVT-kyselyn avulla. Osaamisen kehittymistä tuetaan lähikoulutusmallin avulla, joka tapahtuu päiväkodissa normaalin toiminta-ajan puitteissa, päiväkodissa olemassa olevilla välineillä. Koulutus perustuu aina konkreettiseen, käytännön toiminnasta nousevaan tarpeeseen. Lähikoulutuksen lisäksi osaamista kehitetään myös säännöllisten työpaja-tyyppisten koulutusten avulla.

Jokaisessa päiväkodissa on vähintään yksi TVT-vastaava, joka toimii vertaistukena oman päiväkotinsa henkilöstölle. Päiväkotien TVT-vastaavat muodostavat yhdessä alueellaan toimivan digitiimin, joka kokoontuu 1-2 kertaa vuodessa. Alueelliset digitiimit toimivat TVT-vastaavien vertaisryhmänä ja edistävät hyvien toimintatapojen juurtumista toimipaikkojen välillä.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Lapsilähtöisessä kasvu- ja oppimisympäristössä lapsi vaikuttaa omaan arkeensa ja elämäänsä sekä osallistuu itseään koskevaan päätöksentekoon. Lapsi on mukana toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Toiminta noudattaa lapsen aikakäsitystä ja hänen ikäkaudelleen ominaista hahmottamisen tapaa. Järjestelyt tukevat lapsen sosiaalista sijoittumista ja turvaavat lasten mahdollisuudet ottaa huomioon toisiaan ja jättää riittävästi tilaa lasten keskinäiselle vuorovaikutukselle.

Osallisuudessaan lapsi kokee, että hänen mielipiteillään ja tunteillaan on merkitystä ja ne ovat arvokkaita. Hänen kysymyksiään ja ajatuksiaan kuullaan ja niitä dokumentoidaan. Lapsella on monipuolisesti välineitä ilmaista itseään ja tilaa tulla näkyväksi ryhmässään toisille lapsille ja kasvattajille sekä huoltajille. Lapset kokevat oman oppimisensa merkitykselliseksi.

Tunne osallisuudesta syntyy kuulluksi tulemisesta arvostavassa vuorovaikutuksessa ja turvallisessa ilmapiirissä, jossa lapsi kohdataan yksilönä. Leikki ja ryhmään kuulumisen vahvistavat lapsen osallisuutta

vertaisryhmässä. Osallisuus toteutuu lapselle ominaisissa tavoissa toimia leikkien, liikkuen, tutkien sekä taiteellisesti kokemalla ja ilmaisemalla.

Oppimisympäristöt luodaan sellaisiksi, että lapsella ja lapsiryhmillä on mahdollisuus muokata ja muuttaa niitä leikille, **liikkumiselle** ja oppimiselle ihanteelliseksi. Osallisuutta lisää se, että lapsi on tietoinen mahdollisuuksistaan vaikuttaa omaan arkeensa, ja että leikin ja oppimisen välineet ja materiaalit sekä **liikuntavälineet** ovat lasten saatavilla.

Kaikessa toiminnassa korostetaan lapsen osallisuutta. Arjen taitojen oppimisessa luodaan mahdollisuuksia lapsen osallisuudelle ja mahdollisuudelle vaikuttaa omaan arkeensa ja oppimiseensa. Osallisuus on toimijuutta, esim. ruoka-apulaisena toimimista, valintojen ja päätösten tekemistä eri tilanteissa, sekä toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Lapsen kysymyksiä ja ajatuksia kuunnellaan, ja hänen ehdotuksiinsa ja aloitteisiinsa suhtaudutaan myönteisesti ja kannustavasti.

Varhaiskasvatuksessa toteutettavat pedagogiset menetelmät kuten yhteistoiminnalliset pienryhmät, sadutus, medialeikki, portfoliotyöskentely, toiminnan yhteissuunnittelu ja lasten kokoukset mahdollistavat lapsen osallisuuden ja vahvistavat sitä. Lasten osallisuutta edistetään myös havainnoimalla lapsia ja heidän toimintaansa sekä keskusteluin, haastatteluin ja kyselyin.

Portfoliotyöskentely mahdollistaa lapsen osallisuuden varhaiskasvatuksen arjessa. Lapsi saa oman äänensä kuuluviin ja pääsee vaikuttamaan ryhmän toimintaan, oman toimintansa dokumentointiin ja oppimisen arviointiin. Portfoliotyöskentely vahvistaa ja lisää kasvattajan, lapsen ja huoltajan välistä keskustelua, jolloin lapsen osallisuus vahvistuu.

3 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiseksi sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁷⁵

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Lapsilähtöisen pedagogiikan toteuttaminen edellyttää osallisuuden toimintakulttuurin merkityksen ymmärtämistä. Osallisuuden tulee näyttäytyä varhaiskasvatuksen koko organisaatiossa, kasvattajien pedagogisessa toiminnassa, varhaiskasvatuksen rakenteissa ja johtamisessa. Osallisuuden toimintakulttuurissa niin lapsen, huoltajien, henkilöstön kuin kaikkien lapsen varhaiskasvatuspalveluihin osallistuvien toimijoidenkin osallisuus mahdollistetaan.

Osallisuuden mahdollistaminen on luottamuksen osoittamista lasta ja kaikkia yhteisön jäseniä kohtaan. Lasten osallisuus edesauttaa lapsen oman osaamisen näyttäytymisen ja mahdollistaa lapsen kyvykkyyden osoittamisen yhteisössä. Kun lapsi saa omassa kasvuympäristössään pohtia omia kokemuksiaan, oppimistaan ja näkemyksiään, esittää omia ideoitaan ja ajatuksiaan toiminnan toteutukseen, lapsen kyky ajatella omaa ajatteluaan kehittyy.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Uudistuva ja rohkea osallisuuden toimintakulttuuri edellyttää osallisuuden uusien muotojen etsimistä ja jatkuvaa koko organisaation toiminnan kehittämistä sekä yhteistä reflektointia yhdessä kaikkien toimijoiden kanssa. Kun jokainen saa kokemuksen siitä, että voi vaikuttaa yhteisönsä toteuttamaan pedagogiseen toimintaan, alkaa yhteisöllinen pedagoginen kehittämistyö ja organisaation oppiminen.

Osallisuuden toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää kasvattajan pedagogisen toiminnan jatkuvaa arviointia. Kasvattajan tulee tiedostaa oman toiminnan taustalla vaikuttavat arvot, asenteet, uskomukset ja perusteet suhteessa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoihin ja reflektoida niitä uusimpaan teoreettiseen kasvatustietoon. Koko henkilöstön tulee tarkastella ja arvioida toimintaansa siten, että he

tunnistavat osallisuuden toteutumisen ja ymmärtävät sen merkityksen lasten toiminnassa, omassa pedagogisessa toiminnassaan sekä koko yhteisön toiminnan kehittämisessä.

Lasten ajatusten ja näkemysten kuuleminen ja lapsen toimijuuden kannattelu auttavat kasvattajia näkemään lapset osaavina toimijoina. Lapsen käsitys itsestä yhteisönsä toimijana kasvaa ja yhteistyötaidot kehittyvät. Myös lapsen oma käsitys itsestä oppijana kehittyi, ja hänen itseluottamuksensa kasvaa. Tämä tarjoaa kasvattajalle peilin oman toimintansa tarkastelulle. Reflektointi mahdollistaa pedagogiikan kehittämisen ja oman ammatillisen kasvun.

Varhaiskasvatuksen esimiehiltä edellytetään osallisuuden merkityksen laajaa ja syvällistä ymmärtämistä niin, että organisaatio noudattaa yhteiskunnallisia sopimuksia ja toteuttaa lapsen edun mukaista osallisuutta vahvistavaa pedagogiikkaa jokaisen lapsen kasvuympäristössä. Esimies kannustaa ja mahdollistaa jokaisen työntekijän onnistumisen omassa työssään, rohkaisee uusiin kokeiluihin ja löytöretkiin yhdessä lasten ja työtovereiden kanssa. Henkilöstön työhyvinvointi ja ammatillinen kehittyminen edistävät myös jokaisen lapsen hyvinvointia ja oppimista. Esimiehen tuki työyhteisölleen ja jokaisen onnistumisen mahdollistaminen rakentavat hyvää, turvallista ja kehittyvää toimintakulttuuria.

Esimiehen tehtävänä on luoda henkilöstön kanssa toteutetulla yhteissuunnittelulla sellaiset organisaation toimintarakenteet, jotka tuovat lisäarvoa lapsen ja lasten kanssa työskentelevien kasvattajien ja toimijoiden osallisuuteen. Varhaiskasvatuksen organisaatio on tiimiorganisaatio, jossa työntekijöiden mahdollisuus vaikuttaa omaan työhönsä on varmistettu. Jokaisessa päiväkodissa toimii pedagoginen tiimi, johon kuuluvat päiväkodinjohtaja, varajohtaja, laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatuksen opettajat. Pedagoginen tiimi kokoontuu viikoittain, ja sen tehtävänä on päiväkodin pedagogiikan kehittäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁷⁶ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyi osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁷⁷. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä ohjaavat kunnan ja varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Kasvattaja toteuttaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskasvatusta tietoisesti ja tavoitteellisesti. Kasvattaja havainnoi ja arvioi ryhmänsä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilannetta erilaisin menetelmin huomioiden ryhmän toimintakulttuurin, oppimisympäristöt, käytetyt materiaalit ja pedagogiset menetelmät.

Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma kirjataan Ryhmäkohtaiseen varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmaan (Rops). Suunnitelmat käsitellään varhaiskasvatuksen toimipaikoissa ja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilannetta seurataan säännöllisesti. Näin kasvattajille muodostuu yhteinen ymmärrys toimipaikan tilanteesta. Toiminnallista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa arvioidaan Ropsin aikataulun mukaisesti ja muutetaan tarpeen mukaan. Lapset ja huoltajat osallistuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

⁷⁷ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Jokaisella lapsella on oikeus oman kulttuurin, kielen ja katsomuksen arvostukseen ja vahvistumiseen. Kasvattaja on kiinnostunut lapsiryhmässä esiintyvistä kulttuureista, kielistä ja katsomuksista, ja ne näkyvät oppimisympäristöissä ja toiminnassa. Kulttuurien, kielten ja katsomusten monimuotoisuutta arvostetaan, ja niistä keskustellaan kunnioittavasti.

Ympäristön monikielisyys herättää lapsen uteliaisuuden myös vieraan kielen oppimiseen. Lasten kanssa tutustutaan eri kulttuureihin ja kieliin, yhteistyössä huoltajien kanssa. Monikielinen ja -kulttuurinen oppimisympäristö hyödyntää eri kulttuurien ja kielten rikkautta ja monipuolistaa lapsen kielitietoisuutta.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷⁸. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Varhaiskasvatuksen hyvinvointityötä ohjaa Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin julkaisu Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa (2011). Toiminnallinen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma kirjataan Ryhmäkohtaiseen varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmaan (Rops). Suunnitelmat käsitellään varhaiskasvatuksen toimipaikoissa ja hyvinvointia seurataan säännöllisesti. Näin kasvattajille muodostuu yhteinen ymmärrys toimipaikan hyvinvoinnista. Toiminnallista kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa arvioidaan Ropsin aikataulun mukaisesti ja muutetaan tarpeen mukaan. Lapset ja huoltajat osallistuvat kiusaamista ja väkivaltaa ehkäisevän työn suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin.

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Jokaisella lapsella on oikeus tuntea olonsa turvalliseksi - kiusaamista ei hyväksytä. Lasten vuorovaikutus- ja tunnetaitoja sekä itsesäätelytaitoja harjoitellaan ja tuetaan varhaiskasvatuksessa päivittäin. Kasvattaja havainnoi lasta ja lapsiryhmän toimintaa siten, että hän tunnistaa milloin lapsen keskinäinen vuorovaikutus voi johtaa kiusaamisen kokemukseen. Kasvattaja ohjaa ja kannustaa lapsia hyvien kaverisuhteiden luomisessa niin, ettei kukaan lapsista koe jäävänsä ryhmän ulkopuolelle. Turvataitokasvatuksen avulla kasvattajat vahvistavat lapsen itsearvostusta, itseluottamusta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja, kaverisuhteita sekä lapsen valmiuksia suojella itseään turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa, kuten kiusaamisen, väkivallan, alistamisen ja ahdistamisen tilanteissa.

Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen, syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen ja varhainen puuttuminen kuuluvat jokaisen kasvattajan tehtäviin. Hyvinvointiin liittyviä asioita tulee käsitellä toimipaikassa suunnitelmallisesti ja riittävän usein. Päiväkodissa hyvinvointiin liittyviä asioita käsitellään pedagogisessa tiimissä, johon voidaan kutsua varhaiskasvatuksen psykologi, terveydenhoitaja ja muita tarvittavia tahoja.

Esimies johtaa toimipaikan turvallisuustyötä varhaiskasvatuksen turvallisuusohjeiden ja -suunnitelmien mukaisesti. Turvallisuuteen liittyviä asioita käsitellään säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa. Uudet työntekijät perehdytetään toimipaikan turvallisuusasioihin välittömästi. Huoltajien ja lasten osallisuus on tärkeää myös turvallisuustyössä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁷⁹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4.). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

⁷⁹ Varhaiskasvatustilain 10 §

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin perustana ovat pedagogisesti suunnitellut, monipuoliset oppimisympäristöt sisällä ja ulkona, jotka kannustavat lasta tutkimaan ja innostavat toimimaan omien vahvuuksien lähivähytykseen. Varhaiskasvatuksen laadukas toteutuminen, jatkuva arviointi ja kehittäminen edellyttävät vahvaa pedagogista osaamista ja johtajuutta. Varhaiskasvatusta toteutetaan moniammatillisesti ja toiminta perustuu yhteisiin arvoihin. Tavoitteena on, että jokaisessa työyhteisössä vallitsee myönteinen toimintakulttuuri, jossa työntekijät kannustavat toisiaan onnistumaan ja kehittymään.

Koko työyhteisö vastaa oppimisympäristöistä ja niiden kehittämisestä siten, että ne mahdollistavat varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamisen. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt rakennetaan niin, että ne toimivat lapsen leikin, **liikunnan**, oppimisen, luovan toiminnan ja vuorovaikutuksen mahdollistajina ja aktivoijina, elämyksellisinä tiloina sekä dokumentoinnin alustoina. Oppimisympäristöjen kehittämisessä otetaan huomioon monimuotoinen mediakulttuuri ja uudet tieto- ja viestintäteknologiset ratkaisut.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirrymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan kasvatuskumppanuutta, joka on huoltajien ja kasvattajien tietoista sitoutumista toimia yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. Monessa perheessä kasvatuskumppanuus alkaa jo avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa. Kasvatuskumppanuudessa huoltajat ja kasvattajat ovat tasavertaisessa vuorovaikutuksessa siten, että molempien kokemuksia, näkemyksiä ja asiantuntemusta kuullaan ja hyödynnetään lapsen parhaaksi. Tähän lapsen ja perheen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin tähtäävään yhteistyöhön osallistuvat myös muut perheitä tukevat tahot. Huoltajien näkemykset ja osallisuus rikastavat varhaiskasvatuksen toteutusta.

Ennen varhaiskasvatuksen alkamista päiväkodissa tai perhepäivähoidossa huoltajille tarjotaan mahdollisuutta kasvattajan tutustumiskäyntiin lapsen kotiin. Tutustumiskäynnin tarkoituksena on tutustua lapseen hänen omassa kasvuympäristössään ja luoda lapselle turvallinen siirtyminen kodista varhaiskasvatukseen sekä vahva pohja kasvatuskumppanuudelle varhaiskasvatuksen alkaessa. Kasvatuskumppanuus edellyttää keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta, kunnioittamista ja kuulemistä.

Aloituskeskustelu pidetään joko tutustumiskäynnin yhteydessä lapsen kotona tai varhaiskasvatuksessa. Aloituskeskustelun pohjana toimii Varhaiskasvatuksen yhteistyölomake, jonka huoltajat palauttavat kasvattajalle ennen keskustelua. Aloituskeskustelussa sovitaan myös lapsen tutustumisajasta.

Päivittäisissä kohtaamisissa huoltajien kanssa keskustellaan lapsen oppimisesta ja kehityksestä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä huoltajien ja kasvattajien kanssa kahden kuukauden sisällä varhaiskasvatuksen alkamisesta, seuraavina vuosina syyskuun loppuun mennessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa kasvattajien työtä lapsen kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvattajan vastuulla on mahdollistaa huoltajien ja lapsen osallisuus lapsen varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

⁸¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Tiedottaminen huoltajille tapahtuu sähköisesti.

Päiväkotien vanhempainyhdistykset tukevat huoltajien verkottumista keskenään. Ne edustavat perheitä myös laajemmassa varhaiskasvatuksen kehittämistyössä.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸².

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁸³

Eri toimijoiden kanssa yhdessä toteutetut tiedotus- ja keskustelutilaisuudet auttavat huoltajia tutustumaan varhaiskasvatuspalveluihin ja valitsemaan lapselle ja perheelle sopivimman palvelun.

Alueelliset monialaiset ryhmät mahdollistavat verkostoitumisen, yhteistyömuotojen ja palveluiden kehittämisen eri toimijoiden välillä. Yhteistyö perusturvan palveluiden kanssa on suunniteltu varhaiskasvatuksen rakenteisiin. Esimerkiksi kakkos- ja nelosviestit toteutetaan yhteistyössä neuvolan kanssa. Lisäksi päiväkodit ja perhepäivähoito osallistuvat kunnan eri toimijoiden järjestämiin alueellisiin tapahtumiin.

Asukaspuistot luovat edellytyksiä eri yhteistyötahojen kanssa toteutettavaan yhteistoimintaan. Perhepalveluiden kanssa järjestään erilaista toimintaa vertaisryhmille. Muita yhteistyökumppaneita ovat mm. varhaiskasvatuksen erityisopettaja, neuvola, seurakunta, Mannerheimin lastensuojeluliitto, kansalaisopisto, päiväkodit ja alueelliset lastenkulttuurin toimijat. Yhteistoiminta lisää lapsiperheiden hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

⁸² Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁸³ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

4 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 3. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu ympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden

henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Varhaiskasvatuksen kaikissa toimintamuodoissa toiminnan pedagogisen suunnittelun lähtökohtana ovat lasten vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet, lasten tarpeet sekä lasten tavat toimia. Ryhmäkohtainen varhaiskasvatuksen opetussuunnitelma (Rops) auttaa kasvattajia suunnittelemaan, toteuttamaan, arvioimaan ja kehittämään työtään Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Laadinnassa huomioidaan Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat. Avoimessa varhaiskasvatuksessa ja perhepäivähoidossa Rops on käytössä soveltuvin osin.

Rops laaditaan vuosittain, ja sen laadinta on prosessi, jonka yhteydessä käytävä pedagoginen keskustelu ja yhteisen näkemyksen syntyminen ovat tärkeitä. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa Rops:n laatimisesta, toteutuksesta ja arvioinnista päiväkodissa ja verkostotyöntekijä asukaspuistossa. Kunnallisessa perhepäivähoidossa perhepäivähoidon ohjaaja vastaa Rops:n laatimisesta ja arvioinnista ja perhepäivähoitaja sen toteutuksesta.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

Pedagoginen dokumentointi toimii osana yksittäisen lapsen, lapsiryhmän sekä toimipaikan toiminnan suunnittelua, arviointia ja kehittämistä. Kasvattajat tarkastelevat ja reflektovat yhdessä dokumentaatiota pohtien, miten laaja-alaisten osaamisen ja oppimisen alueet on huomioitu työskentelyssä, miten lapset ovat kokeneet yhteisen työskentelyn, miten lapset ajattelevat sekä mihin suuntaan työskentelyssä olisi syytä painottua. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia.

Pedagogisessa dokumentoinnissa hyödynnetään lapsen kasvun kansiota tai digitaalista portfolioa, johon voidaan liittää esimerkiksi kirjallisia dokumentteja, valokuvia, sadutuksen tuotoksia, videoita ja äänitiedostoja. Pedagogiseen dokumentointiin osallistuvat kasvattajat, lapset ja huoltajat. Pedagogisten dokumenttien avulla lapset pääsevät seuraamaan omaa oppimistaan, vahvuuksiaan ja oppimaan oppimisen taitojaan sekä palaamaan aikaisempien mielenkiinnon kohteiden äärelle. Medialeikin menetelmien avulla lapselle muodostuu aktiivinen suhde oman oppimisen ja kasvun dokumentointiin.

Lapsiryhmän pedagogisen dokumentoinnin lähtökohdan muodostaa dokumenttien, kuten lasten töiden, valokuvien, ajatusten, kasvattajien ja lasten yhteisten suunnitteludokumenttien kerääminen, niiden esille laittaminen toimipaikan virtuaalisille ja konkreettisille seinille sekä jäsentäminen miellekartan tai muiden visuaalisten menetelmien avulla.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline, että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan tavoitteiden toteuttamisessa painotetaan sellaisia menetelmiä, jotka tukevat lapsen käsitystä itsestä oppijana ja yhteisönsä jäsenenä, ja joissa lapsen

osallisuus ja yhteistyötaidot vahvistuvat. Lapsen ideat, ajatukset ja kiinnostuksen kohteet tulevat näkyviksi seuraavissa pedagogisissa työtavoissa:

Pienryhmätyöskentely

Varhaiskasvatuksessa toimitaan erilaisissa pienryhmissä. Pienryhmätyöskentelyssä jokainen lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi ja siten arvostetuksi omine vahvuuksineen, aloitteineen, mielipiteineen ja ajatuksineen. Lapsi pääsee vaikuttamaan asioihin ja saa kokemuksia ryhmään kuulumisesta. Lapsella on mahdollisuus leikkiin, tutkimiseen, oppimiseen sekä vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitojen opettelemiseen vertaisryhmässä. Jokaisen ryhmän jäsenen osallisuus on tärkeää.

Toiminta tapahtuu pääsääntöisesti yhteistoiminnallisissa pienryhmissä, kooltaan 2-4 lasta. Yhteistoiminnalliset pienryhmät ovat kasvattajien muodostamia pysyviä kotiryhmiä sekä toiminnan mukaan muodostettuja kiinnostusryhmiä. Kotiryhmät muodostetaan niin, että lasten erilaiset vahvuudet tukevat parhaiten ryhmän jäsenten oppimista ja vuorovaikutusta.

Pienryhmien toiminnassa huomioidaan lasten mielenkiinnon kohteet sekä ryhmään kuuluvien lasten yksilölliset kasvun, kehityksen ja oppimisen tarpeet ja vertaisoppiminen. Kasvattaja ohjaa ryhmädynamiikan kehitystä sekä vahvistaa ja kannattelee ryhmän positiivista yhteenkuuluvuutta. Vuorovaikutus vertaisryhmässä luo pohjaa lapsen ajattelulle sekä käynnistää ja tukee lapsen oppimisprosessia. Vertaisryhmässä lapset jakavat ja vertailevat käsityksiään rakentaen samalla yhteisiä merkityksiä asioille.

Tutkiva oppiminen

Oppimisen lähtökohtana käytetään todellisen elämän ilmiöitä ja ongelmia. Hyviä lähtökohtia ovat lasten esiin ottamat kysymykset tai erilaisten tapahtumien tai kertomusten pohjalta herätetyt kysymykset. Kasvattajan tehtävänä on auttaa lasta ajattelun ja pohdinnan ymmärtämisessä, ryhmätoiminnassa sekä tiedon etsimisessä. Katso lisäksi luku 4.5.

Leikki ja leikilliset työtavat

Leikille luodaan tilaa ja mahdollisuuksia suunnittelemalla ryhmän toimintaa leikkiä tukevasti. Oppimistilanteissa käytetään leikkiä ja leikillisyyttä hyödyntämällä esimerkiksi sadutusta ja medialeikin menetelmiä. Kasvattajan rooli leikissä voi vaihdella aktiivisesta leikkikumppanista ulkopuoliseen havainnoijaan. Lasten leikin havainnot huomioidaan toiminnan suunnittelussa. Katso lisäksi luku 4.4.

Sadutus

Sadutuksessa lapsi kertoo itselleen ominaisella tavalla sadun, jonka kasvattaja dokumentoi sanasta sanaan. Satu luetaan lapsen kanssa toisille lapsille, jolloin lapsi saa kokemuksen siitä, että hänen ajatuksensa ovat arvokkaita. Sadutusta voi toteuttaa myös lapsiryhmän kanssa erilaisissa oppimistilanteissa ja –ympäristöissä, ja niitä voidaan jatkotyöstää erilaisin ilmaisun keinoin.

Sadutus edistää lasten yhteenkuuluvuuden ja osallisuuden tunnetta. Sadutuksessa lapsen ajatukset, tunteet, kokemukset ja kiinnostuksen kohteet tulevat näkyviksi, kuulluiksi, hyväksytyiksi ja dokumentoiduiksi. Lasten sadut ja tarinat ovat elävää lastenkulttuuria, jossa lasten käyttämä kieli ja huumori tulevat näkyväksi.

Medialeikki

Medialeikki on Kirkkonummella kehitetty mediakasvatuksen menetelmä, jossa yhdistyvät lapsilähtöisen pedagogiikan periaatteet sekä erilaiset oman median ja mediataiteen tuottamiseen liittyvät työskentelytavat. Medialeikin keskeisenä tavoitteena on, että lapset oppivat kriittistä medialukutaitoa valmistamalla itse omaa mediaa valmiiden mediasisältöjen tutkimisen sijasta.

Medialeikissä lapsi päättää itse oman mediasa sisällöstä, jolloin lapsen tekemät valinnat, havainnot ja mielenkiinnon kohteet tulevat näkyväksi myös muille lapsen ottamien kuvien, videoiden ja äänitteiden kautta. Kasvattajan tehtävänä on huolehtia välineistä, tarjota niitä lasten käyttöön sekä kannustaa ja tarvittaessa auttaa lapsia kuvaamisessa. **Kasvattajat huolehtivat myös medialeikin neljän säännön toteutumisesta:**

1. Kuvausohje - kasvattaja antaa kehykset: Kukin lapsi kuvaa 6-10 sekunnin video-otoksia tai ottaa valokuvia sovitun määrän.
2. Lapsi luo sisällön: Lapsi päättää vuorollaan itse, mitä ja miten hän kuvaa.
3. Kuvatun välitön katsominen: Kun ryhmä on kuvannut, katsotaan tuotos yhdessä kasvattajan kanssa.
4. Kasvattaja kannattelee: Kasvattaja huolehtii tekniikasta ja ohjeista sekä tuo leikkiin uusia sovelluksia.

Medialeikki on yhteistoiminnallista, kokemuksellista ja tutkivaa oppimista. Lapsiryhmän työskentely yhteisten mediahankkeiden parissa vahvistaa lapsen itsetuntemusta ja edistää ryhmäytymistä. Median tuottajana lapsi oppii tavoitteellista prosessityöskentelyä, tottuu suunnittelemaan ja suhteuttamaan tehtävänsä aikaan ja kantamaan oman roolinsa sisältämän vastuun. **Mediakasvatuksen ohella medialeikki on monipuolisten työtapojensa ansiosta myös yleispedagoginen menetelmä; kuvaaminen ja äänittäminen soveltuvat tiedon tuottamisen ja tutkimisen välineiksi myös missä tahansa muussa toiminnassa.**

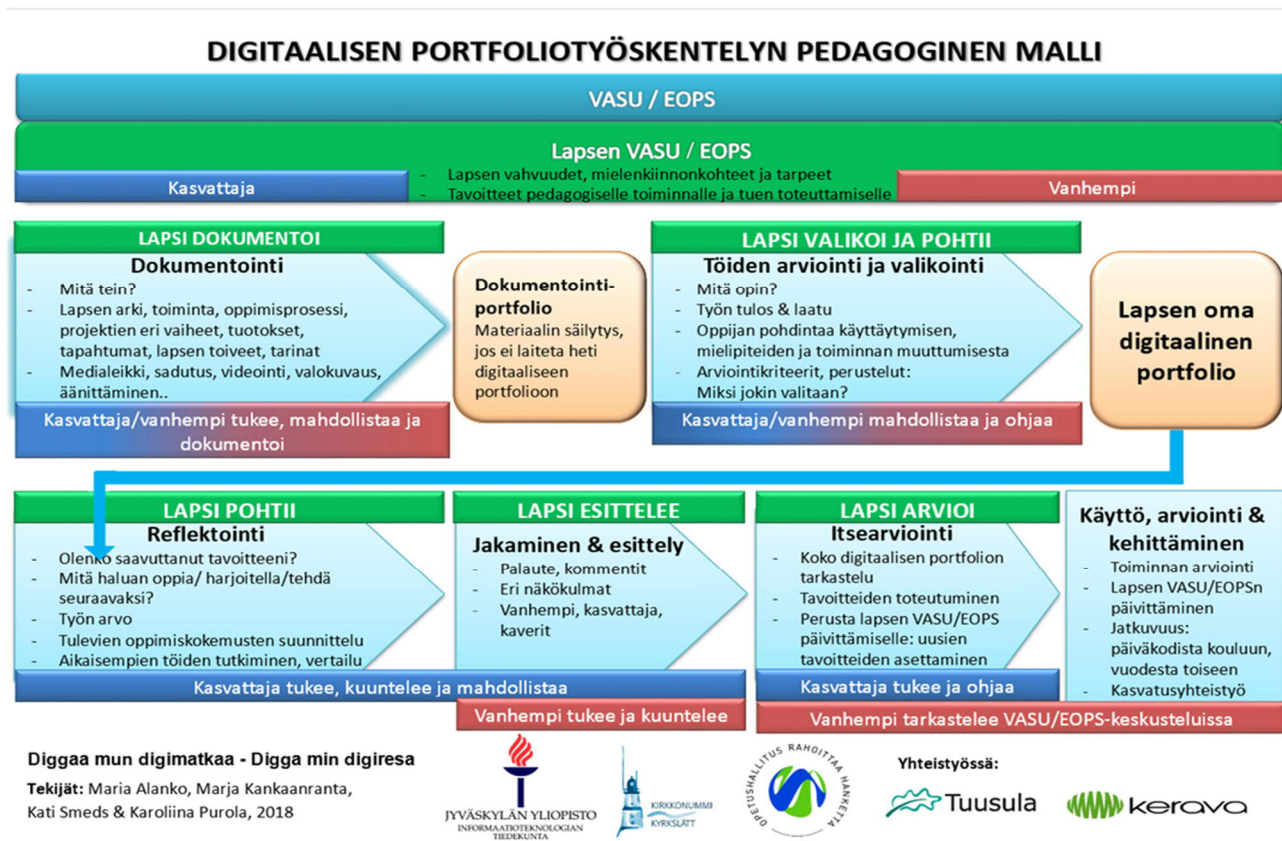
Portfoliotyöskentely

Portfolio on lapsen kasvun, kehittymisen ja oppimisen dokumentoinnin väline, jota lapsi rakentaa yhdessä kasvattajan ja huoltajiensa kanssa. Portfolion avulla lapsi kertoo itsestään, ajatuksistaan, kiinnostuksen kohteistaan, omista oppimistavoitteistaan, leikeistään, kavereistaan ja kokemuksistaan. Lapsi tekee itse päätökset portfolioon laitettavista, itselleen merkityksellisistä dokumenteista ja opettelee samalla arvioimaan ja perustelemaan valintojaan.

Portfolio tekee lapsen ja hänen oppimisensa näkyväksi. Portfoliotyöskentelyssä lapsi tarkastelee ja arvioi vahvuuksiaan, harjoiteltavia asioita sekä oppimaan oppimistaan vuorovaikutuksessa kasvattajan kanssa. Työskentely tukee lasta löytämään erilaisia tapoja oppia. Lapsi oppii havaitsemaan, että oppimista tapahtuu monissa tilanteissa ja erilaisissa kasvu- ja oppimisympäristöissä.

Portfolio on aina lapsen saatavilla ja hänellä on mahdollisuus käyttää sitä päivittäin vuorovaikutuksessa vertaisryhmän, kasvattajan ja huoltajiensa kanssa. Portfoliota käytetään siirtymävaihekeskusteluissa lapsen siirtyessä varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksesta esiopetukseen.

Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa on käytössä digitaalinen portfolio, jossa hyödynnetään positiivisen pedagogiikan näkökulmaa ja jonka sisällön tuottamisessa painotetaan medialeikkiä. Digitaalisuus vahvistaa huoltajien osallisuutta lapsen kasvun ja oppimisen jakamisessa ja rakentamisessa sekä lisää vuorovaikutuksen tapoja koko kasvattajayhteisössä.

Kuvio 4. Digitaalisen portfoliotyöskentelyn pedagoginen malli

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtap. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja.

Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Leikki on kaikille lapsille tapa toimia, tutkia ja oppia. Mielikuvituksen ja leikin avulla lapsi käsittelee uutta tietoa, jäsentää sitä suhteessa kokemuksiinsa; sijoittaa sen johdonmukaisesti osaksi aiemmin oppimaansa. Leikki on lapselle välttämätöntä, jotta tiedon karttuessa kokemuksista rakentuu vahva perusta uuden oppimiselle.

Leikissä lapset hahmottavat elämäänsä omatoimisesti, tutkivat ympäristöään ja sen tapahtumia, prosessoivat tunteitaan, kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Lapsi oivaltaa asioiden yhteyksiä ja merkityksiä leikin avulla. Leikissä toteutuu lasten keskinäinen vuorovaikutus, lasten oma huumori, leikin riemu ja toiminnan ilo.

Leikissä lapsi rakentaa, muokkaa ja muuttaa jatkuvasti sekä fyysistä että sosiaalista ympäristöään ja käsitystään itsestään. Leikkiessään lapsi luo uutta - etsii ja löytää uusia ratkaisuja kysymyksiinsä ja elämänsä ongelmiin. Leikin käyttövoimana ovat lapsen kokemukset ja mielikuvitus. Mielikuvitus kehittyy leikkiessä. Jokainen tarvitsee mielikuvitusta kaikessa ajattelussa. Suunnittelu, päättely ja ongelmanratkaisukyky onnistuvat vain mielikuvituksen avulla.

Turvallinen ja salliva ilmapiiri antaa mahdollisuuden lapsen erilaisille leikin ilmaisuille. Kasvattaja toimii leikin mahdollistajana antamalla leikille aikaa, tilaisuuksia ja vapautta. Kasvattajan tehtävänä on olla läsnä, havainnoida ja kuunnella lasta, huomioida leikissä lapsen tapaa toimia ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa sekä ohjata, osallistua ja rikastuttaa lapsen leikkiä eri ikäkausien vaatimalla tavalla. Lapsen tulee saada leikkiä sukupuolistereotyyppien rajoittamatta häntä.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁸⁴ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

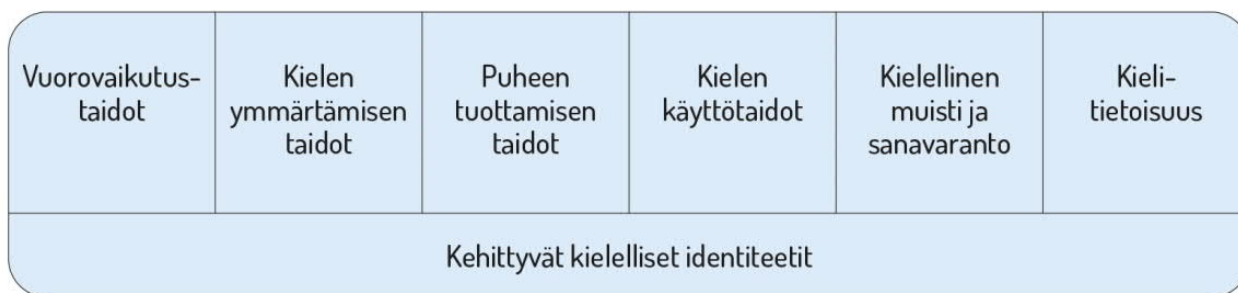
Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. Kielelliset identiteetit kehittyvät, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

⁸⁴ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Kuvio 5. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten kielen ymmärtämisen taitoja tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten puheen tuottamisen taitojen kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten kielen käyttötaitoja ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuuden kehittymistä. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Kaksikielisessä kunnassa toiseen kotimaiseen kieleen tutustuminen on luonnollista. Lisääntyvä monikielisyys näkyy lapsiryhmissä, ja kasvattaja hyödyntää sen toiminnassaan ja oppimisympäristöissä.

Kasvattajan merkitys lapsen kielellisessä kehittämisessä on suuri. Hän nimeää asioita, esineitä ja tunteita sekä päivän tapahtumia leikeissä ja arjen kaikissa tilanteissa. Sadut, kirjallisuus, ääneen lukeminen, lorut, laulut ja laululeikit, leikit, pelit ja draama sekä rytmi, melodia ja liike ovat tärkeitä lapsen kielellisen kehityksen tukemisessa. Tarvittaessa kasvattaja käyttää esimerkiksi tukiviittomia, kuvantamista sekä nopeaa piirtämistä ymmärrettävyyden tukena.

Turvallinen, kiireetön ja vuorovaikutukseen kannustava ilmapiiri edistää lapsen itseilmaisua. Lapsen kielellisten taitojen kehitystä ja ajattelua tuetaan oppimisympäristöissä, joissa lapsella on mahdollisuus ilmaista itseään, tehdä kysymyksiä ja keskustella. Kuvat, tekstit ja kirjaimet ovat lapsiryhmässä näkyvästi esillä. Sanat ja tarinat innostavat lasta tutkimaan myös kielen kirjoitettua muotoa. Lapselle tarjotaan mahdollisuus tutkia kieltä erilaisilla materiaaleilla ja välineillä, kuten käyttämällä valkotaulua, tietokoneen näppäimistöä, tabletteja ja muita kieltä rikastuttavia välineitä. Tavoitteena on saada lapsi pohtimaan kieltä, kääntämään huomio kielen merkityksestä myös sen muotoon, jolloin tuetaan lapsen lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen valmiuksia.

Kirjasto on tärkeä yhteistyötaho kaikissa varhaiskasvatuksen muodoissa ja innostaa omalta osaltaan lapsia kirjojen, lukemisen ja lastenkulttuurin pariin sekä tukee vieraskielisten lasten ja perheiden kielenoppimista.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten musiikillisen, kuvallisen sekä sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa

ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen musiikillisen ilmaisun tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Lapsi kasvaa kulttuurin avulla, ja se on tärkeä osa hänen identiteettiään. Kulttuurissa korostuu vahvasti vuorovaikutus ihmisten välillä, ei vain toiminta, jota tehdään. Oman kulttuurin tunteminen on tärkeä askel kohti toisten ihmisten ymmärtämistä ja suvaitsemista.

Lapsella on oikeus kaikkeen sellaiseen taiteeseen, joka soveltuu hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa. Lapsesta kasvaa kulttuurikompetentti, kun varhaiskasvatuksen taide- ja kulttuurikasvatus vahvistavat hänen kykyään omaksua, muuttaa ja käyttää kulttuuria oman kokemisen ja oppimisen kautta. Taitojen lisäksi keskeistä on tietoisuus kulttuurista ja asenteet siihen. Tavoitteena on kehittää lapsille hyvä ja avoin taidesuhde, joka kantaa koko elämän.

Varhaiskasvatuksessa kannatellaan ja edistetään lastenkulttuuria, sekä otetaan huomioon se, että lapset tekevät itse omaa kulttuuriaan. Lapsilähtöiset toimintatavat, joissa keskeistä on lapsen osallisuus, antavat tilaa lasten omille kokeiluille ja ajattelulle. Jokainen lapsi löytää oman, erilaisen tapansa ja tiensä ilmaista itseään ja saa tutkia ja kokeilla hyväksyvässä ja kannustavassa ilmapiirissä. Parhaiten näin tapahtuu, kun lapselle tarjotaan monipuolisia mahdollisuuksia kokea ja tehdä taidetta itse.

Taiteen tekemisen välineet ovat varhaiskasvatuksessa esillä ja lasten käytettävissä. Laulu- ja musiikkihetket sijoittuvat luontevasti päivän eri tilanteisiin. Kasvattajat ovat tietoisia siitä, että lapsen ajattelun, oppimisen ja työskentelyn merkittävin elementti on prosessi lapsen omassa mielessä. Varsinkaan pienillä lapsilla lopputulokset eivät useinkaan kerro sitä aikaa, keskittymistä, iloa ja nautintoa, joka työskentelyyn on liittynyt. Ilmaisun monet muodot tuovat iloa ja hyvää mieltä kaikille osallistujille.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Kasvattaja näyttää omalla esimerkillään, mitä eettinen toiminta tarkoittaa tasa-arvoisen kohtelun, toisen kunnioittamisen, suvaitsevaisuuden, syrjinnän ehkäisyn sekä fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden näkökulmasta. Lasten kanssa tehdään ryhmän yhteiset sopimukset, jotka liittyvät toimintatapoihin, ryhmätyöskentelyyn ja leikkeihin. Lasten osallisuus ja kokemus vaikuttamisesta sitouttavat ryhmän lapset yhteisten pelisääntöjen noudattamiseen.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Varhaiskasvatus noudattaa Opetushallituksen Ohjetta varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa. Jokainen toimipaikka tekee vuosittain katsomuskasvatussuunnitelman, jossa huomioidaan lapsiryhmissä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen mentorit (evl.) suunnittelevat ja toteuttavat katsomuskasvatusta yhdessä kasvattajien kanssa. Katsomuskasvatuksen yhteydessä tutustutaan lähialueen katsomuskasvatukseen liittyviin kulttuurihistoriallisiin rakennuksiin ja kohteisiin.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Lapsen aikakäsitys kytkeytyy usein hyvin konkreettisiin asioihin. Pienempien lasten kanssa tutkitaan konkreettisesti esim. valokuvien avulla omaa perhettä, lähipiiriä ja ajallisesti ja paikallisesti lähellä olevaa historiaa ottaen huomioon sekä muilta paikkakunnilta ja muista maista kuntaan muuttaneet. Lasten kanssa rakennetaan kuvaa menneisyydestä lähtien liikkeelle lapsen omasta kasvuympäristöstä, hänen omista ja perheen kokemuksista ja henkilöhistoriasta.

Lasten kasvaessa etsitään tartuntapintoja menneisyyden tutkimiseen ja aikaulottuvuuden hahmottamiseen siten, että lapsi löytää oman paikkansa suomalaisessa kulttuurissa. Huoltajat, lähiympäristössä asuvat isovanhemmat ja muut ikäihmiset voivat olla mukana tuomassa näkökulmia menneeseen omien kokemustensa ja muistojensa kautta.

Ympäristöä ja kulttuuria tutkitaan erilaisten teemojen ja retkien yhteydessä. Verrattaessa historiallisia olosuhteita nykyisiin avautuu mahdollisuus tarkastella myös nyky-yhteiskunnan toimintaa.

Varhaiskasvatuksessa mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia

ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Medialeikki on lapsen oman median tuottamista, leikkiä kuvalla ja äänellä. Se on mediakasvatusta, jossa lapsi luo omaa estetiikkaa – tapaansa havainnoida ympäristöä – ja oppii näin suhtautumaan kriittisesti median valmiina tarjoamaan maailmankuvaan. Medialeikissä kasvattaja antaa välineet ja ohjeet, rohkaisee lasta katsomaan ja kuvaamaan. Lapsi itse päättää sisällöstä ja tulee näin median tuottajana näkyväksi omassa ilmaisussaan. Katso lisäksi luku 4.3.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös ympäristökasvatusta ja teknologiakasvatusta. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelunsa eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Lapsi tutustuu matematiikkaan havainnollisesti toiminnallisen matematiikan keinoin: Hän vertailee, rakentelee, mittaa ja luokittelee erilaisia asioita luonnostaan. Leikkiessään lapsi kohtaa matemaattisia ongelmia. Pelit ja leikit tukevat loogisen päättelykyvyn ja ajattelun kehittymistä.

Kasvattajan tehtävänä on luoda ja huomata erilaisia tilanteita, joissa ihmetellään ja tutkitaan erilaisia ilmiöitä, ja joissa esiintyy ja konkretisoituu matemaattisia ongelmia. Päivittäin toistuvat arjen hetket, kuten

esimerkiksi ruokailu, pukeminen ja ulkona liikkuminen, hyödynnetään matemaattisen ajattelun oppimistilanteina. Lapsen saatavilla tulee olla myös erilaisia palikoita, pelejä, askartelutarvikkeita, luonnonmateriaalia jne. Lasta rohkaistaan matemaattisiin tutkimuksiin, tuomaan esille omia ratkaisujaan ja perustelemaan niitä. Kasvattaja voi myös rikastuttaa leikkiä tuomalla siihen mukaan matemaattisia haasteita. Tavoitteena on luoda myönteinen asenne matematiikkaa kohtaan, sillä oppimisen ja onnistumisen ilo rakentavat myönteistä kuvaa oppimisesta ja lapsesta oppijana.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävästä elämäntapaa kasvamisesta sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Luontoretket vahvistavat lapsen luontosuhdetta. Luonnossa on aikaa nauttia sen moninaisuudesta, liikunnan ilosta, tuoksuista, väreistä, äänistä, mauista ja luonnon kauneudesta eri vuodenaikoina. Tavoitteena on muodostaa aktiivinen, myönteinen, kiinnostunut ja kunnioittava luontosuhde sekä halu suojella luontoa.

Lähiluontoa ja rakennettua ympäristöä hyödynnetään säännöllisesti oppimistilanteissa. Havainnoiva, kokeileva, tutkiva ja elämyksiä herättävä toiminta lisää kykyä tehdä päätelmiä erilaisista ilmiöistä ja antaa tietoa **ympäristöstä**. Luonnossa havaittavat ilmiöt, eliöt ja kasvit ominaisuuksiensa ja eroineen **sekä rakennettu ympäristö** tarjoavat käytännönläheisen tutkimuskohteen lasten omista lähtökohdista ja konkreettisesta kokemusmaailmasta käsin. Tärkeää on keskusteleminen ja ihmettelyä arvostava vuorovaikutuksen ilmapiiri, jossa on tilaa mielikuvitukselle, jolloin uusien asioiden löytäminen ja oppiminen on hauskaa.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoita esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia (2016) ja huolehditaan yhteistyössä huoltajien kanssa lasten päivittäisen fyysisen aktiivisuuden toteutumisesta. Varhaiskasvatus on mukana valtakunnallisessa Ilo kasvaa liikkuen-ohjelmassa, joka tukee fyysisen aktiivisuuden suositusten toteutumista toimipaikoissa. Liikuntakasvatuksen toteuttamista tuetaan varhaiskasvatuksen rakenteissa.

Kasvattaja mahdollistaa ja innostaa lapsia monipuoliseen liikkumiseen ja liikunnan ilon kokemiseen hyödyntäen varhaiskasvatuksen liikuntavälineistöä ja erilaisia oppimisympäristöjä. Huoltajien kanssa keskustellaan lapsen liikkumisesta ja kannustetaan perhettä liikunnalliseen elämäntapaan.

Jokaisessa kunnallisessa varhaiskasvatuksen päiväkodissa sekä perhepäivähoidossa on liikuntavastaava, jonka tehtävä on edistää ja ylläpitää liikunnan tavoitteiden toteutumista. Liikuntavastaava osallistuu kuntatason liikuntavastaavien tapaamisiin. Tapaamisten tavoitteena on liikuntavastaavien ammatillisen

kehittymisen tukeminen ja osaamisen jakaminen. Lisäksi liikuntavastaavat järjestävät alueellisia liikunnallisia tapahtumia.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan Terveyttä ja iloa ruoasta – varhaiskasvatuksen ruokailusuositusta (2018) ja edistetään ruokakulttuuria, jossa vaalitaan monipuolista ja terveellistä suomalaista ruokaperinnettä sekä rikastetaan sitä kansainvälisillä ruuilla. Ruokakulttuuriin liittyy ruuan valmistukseen tutustuminen sekä arkeen ja juhliin liittyvät kattaukset. Ruokailutilanteet ovat tärkeitä, positiivisia, sosiaalisia tilanteita, jossa keskustelut ruuasta, juhlista, päivän tapahtumista ja lapselle tärkeistä kokemuksista edistävät lapsen sosiaalisia taitoja ja siirtävät kulttuuriperintöä lapsille.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen itsenäistymistä ja itsestä huolehtimisen taitoja myös ruokailutilanteissa. Itsestä huolehtimiseen liittyy omien allergiaa aiheuttavien ruoka-aineiden tunnistaminen. Ruokailutilanteet mahdollistavat lapselle osallisuuden kokemuksia esimerkiksi pienissä ruokailutilanteisiin liittyvissä asioissa mm. leivän voiteleminen, ruuan pilkkominen, oman annoskoon hahmottaminen sekä lautasen tyhjentäminen lajitteluohjeiden mukaisesti.

Varhaiskasvatuksessa tarjotaan lapselle aamupala, lounas ja välipala lapsen läsnäolon mukaisesti. Vuorohoidossa tarjotaan lisäksi päivällinen ja iltapala. Kerhoissa ja asukaspuistoissa ruokailuun tarjotaan tilat ja välineet.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustlain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa

varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁸⁵ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä ruotsia että suomea. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁸⁶. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

⁸⁵ Varhaiskasvatustilaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88-89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁸⁶ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa ryhmänsä kieli- ja kulttuuritietoisesta varhaiskasvatuksesta ja suomea toisena kielenä puhuvan lapsen suomen kielen kehittymisen tukemisesta. Suomen kielen omaksuminen ja kehittyminen tapahtuu päivittäisissä arjen vuorovaikutus- ja opetustilanteissa. Kasvattaja mallintaa, sanoittaa ja kannustaa lasta käyttämään suomen kieltä tarjoamalla monipuolisia mahdollisuuksia kielen harjoitteluun.

Varhaiskasvatuksen toimipaikat, joissa monikielisten lasten osuus on suuri, voivat hakea vuosittain myönnettävää kieli- ja kulttuuriryhmien (kieku) lisäresurssia. Lisäresurssi voidaan jakaa 1-2 toimipaikan kesken.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyysskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Ruotsin kielen kielikylpy on mahdollista aloittaa viisivuotiaana. Kielikylpy on kielenoppimismenetelmä, joka aloitetaan kotikielenään suomea puhuville lapsille. Toimintaan mukaan tulevilla ei ole aikaisempaa ruotsin kielen osaamista.

Kielikylpykielen oppiminen poikkeaa perinteisestä kielenopiskelusta. Kieli toimii opetuksen välineenä ja olosuhteiltaan oppimistilanteet muistuttavat ensimmäisen kielen oppimista. Kaikki oppiminen tapahtuu varhaiskasvatuksen päivittäisessä toiminnassa: Kasvattajat käyttävät ruotsin kieltä monipuolisesti ja selkeästi sanoittaen jatkuvasti omaa tekemistään. Viestin välittymistä tuetaan monin keinoin, kehon kieli, ilmeet ja eleet sekä äänenpainot ovat tärkeässä roolissa. Rutiineilla ja toistuvilla arkitilanteilla on tärkeä merkitys kielikylpykielen oppimisessa, sillä niissä lapsi kuulee toistuvasti samaa sanastoa ja fraaseja. Lorut, riimit ja laulut tukevat oppimista.

Lasta kannustetaan ja rohkaistaan käyttämään kieltä. Turvallisessa ympäristössä kielellä voi leikkiä ja vähitellen oppia ilmaisemaan itseään sekä rohkaistua tuottamaan uutta kieltä mahdollisimman luontevasti. Huomio kiinnitetään kielen sisältöön ja vasta tämän jälkeen oikeaoppiseen viestintään. Toistuvien rutiinien avulla lapsi oppii päättelemään asiasisältöjä ja yhdistämään näihin oikeaa sanastoa. Lapsen käyttämiin virheellisiin sanoihin ei puututa, vaan kasvattaja toistaa oikeat muodot myönteisellä tavalla lasta kannustaen. Uudet asiat sidotaan lapsen oppimiin asioihin, kerrataan jo opittua ja lisätään mukaan uusia sanoja ja käsitteitä.

5-vuotiaiden kielikylpyryhmästä siirrytään kielikylpyesiopetukseen ja edelleen peruskoulun kielikylpyluokille.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kielenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

5 Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä⁸⁷. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa⁸⁸. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin⁸⁹. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä⁹⁰.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi⁹¹.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa⁹².

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.⁹³

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 30 § ja HE 40/2018 vp, s.103

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 23 §

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

⁹² Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s.105-106

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 §

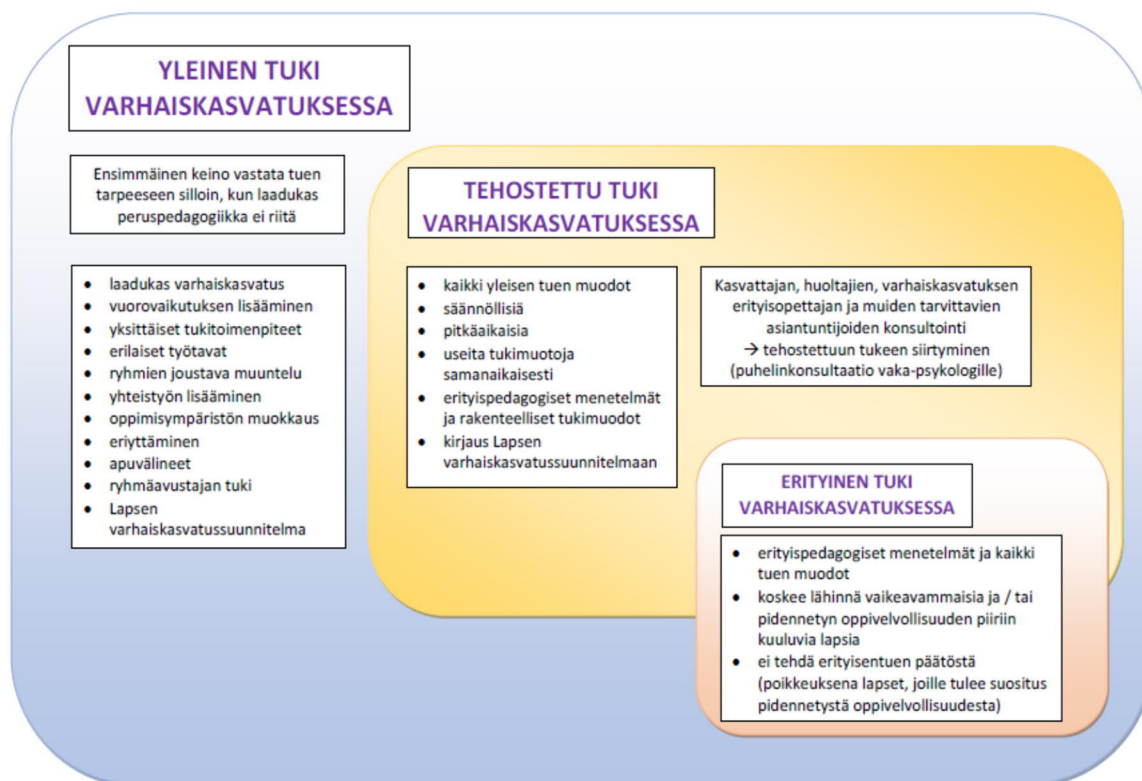
Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan inklusioperiaatetta, jossa lapsen tarvitsema tuki järjestetään lapsen varhaiskasvatusryhmässä. Varhaiskasvatuksessa on käytössä kolmiportainen tuki: yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Lapsi voi tarvita tukea heikentyneen kehityksen, kasvun ja oppimisen edellytysten, sairauden, vamman tai toimintavajavuuden vuoksi tai hänellä voi olla psyykkisen ja/tai sosiaalisen lisätuen tarvetta. Tuen tarve voi syntyä myös tilanteessa, jossa lapsen kasvuolot eivät turvaa hänen terveyttään, kehitystään ja turvallisuuttaan. Lapsella voi olla myös kasvussa ja/tai kehityksessä ilmeneviä riskitekijöitä, jotka saattavat vaikuttaa hänen oppimisvalmiuksiinsa.

Yhteistyö huoltajien kanssa voidaan aloittaa jo ennen kuin tukea tarvitsevalle lapselle osoitetaan varhaiskasvatuspaikka. Tällöin varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen kotiin tehtävään mahdolliseen tutustumiskäyntiin. Tapaamisen perusteella pyritään järjestämään lapselle paras mahdollinen varhaiskasvatuspaikka. Mikäli lapsen tuen tarve osoittautuu sellaiseksi, että lapsi tarvitsee myös vammaispalvelun tukipalveluita (kuljetus, avustaja kotona jne.), prosessissa ovat mukana erityispäivähoidon koordinaattori ja vammaispalvelun sosiaalityöntekijä. Muutoin toimitaan varhaiskasvatuksen aloitusprosessin mukaisesti.

Yksityistä varhaiskasvatusta voidaan tarjota joko palvelusetelillä tai yksityisen hoidon tuella. Mikäli tuen tarve tulee esille lapsen ollessa palvelusetelillä yksityisessä päiväkodissa, ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ottaa huolen puheeksi huoltajien kanssa. Kasvun, kehityksen ja oppimisen tuen tulosityksiköstä selvitetään lapsen tuen tarve ja jo tehdyt toimenpiteet. Arvion perusteella tulosityksikössä määritellään mahdollinen palvelusetelin kerroin. Lisäkerroin voi olla 1,5 - 3. **Yksityisen varhaiskasvatuksen kasvattajilla on mahdollisuus nimetyn laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan puhelinkonsultaatioon.**

Kuvio 6. Kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa

Yleinen tuki

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen silloin, kun laadukas peruspedagogiikka ei riitä. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tehostettu tuki

Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, ja lapsi tarvitsee samanaikaisesti useita tukimuotoja. Tehostettu tuki on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki.

Ennen tehostetun tuen aloittamista konsultoidaan varhaiskasvatuksen psykologia. Tehostetun tuen aikana korostuu varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki lapsen kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavan tehostetun tuen suunnitelman laatimisesta Pedagogiseen arvioon pohjautuen. Tehostetun tuen riittävyyttä seurataan käyttäen apuna Tuen valikkoa.

Kasvattajat seuraavat lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan kehityksen ja kasvun tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta. Varhaiskasvatuksen psykologia konsultoidaan myös siirryttäessä takaisin yleiseen tukeen.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa ei pääsääntöisesti tehdä erityisen tuen päätöstä, mutta erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kehityksen ja kasvun tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kehityksen ja oppimisen tukea sekä edistää hänen kehitys- ja oppimisedellytyksiään. Erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja osallisuuttaan.

Erityisen tuen päätös ja mahdollinen päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään niille 5-vuotiaille lapsille, joilla on erikoissairaanhoidon lausunto erityisestä tuesta ja/tai pidennetystä oppivelvollisuudesta. Mikäli lapsi saa pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksen, hän siirtyy esiopetuksen piiriin, jolloin noudatetaan Kirkkonummen esiopetuksen opetussuunnitelmaa ja lapselle tehdään Henkilökohtainen opetuksen järjestämisen suunnitelma (HOJKS).

Myös ennen erityisen tuen aloittamista konsultoidaan varhaiskasvatuksen psykologia. Erityisen tuen aikana korostuu varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki lapsen kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavan erityisen tuen suunnitelman laatimisesta Pedagogiseen selvitykseen pohjautuen.

Kasvattajat seuraavat lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan kehityksen ja kasvun tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta. Varhaiskasvatuksen psykologia konsultoidaan myös siirryttäessä takaisin tehostettuun tukeen.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁹⁴. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.⁹⁵

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.⁹⁶

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista.

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti kohdat 1 ja 10

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87-88

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 3, 4, 40 ja 41 §

Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä⁹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa⁹⁹.

Kasvattajat tunnistavat kasvun, kehityksen ja oppimisen tuen tarpeet lapsiryhmässä ja keskustelevat havainnoistaan huoltajien kanssa. Yhteistyö laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa aloitetaan välittömästi. Varhaiskasvatuksen psykologi pyydetään tarvittaessa mukaan yhteistyöhön jo varhaisessa vaiheessa. Lapsen tulee saada tarvitsemaansa tukea heti, kun tarve havaitaan. Kasvattajat seuraavat lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa monialaisesta verkostoyhteistyöstä ja siirtymävaiheyhteistyöstä tukea tarvitsevien lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen asiantuntijana. Neuvolan terveydenhoitaja ja lasten kuntoutuspalvelut (toimintaterapeutti, puheterapeutti, fysioterapeutti jne.) osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin huoltajien suostumuksella. Lapsen hyvinvointiin liittyvissä asioissa voidaan konsultoida esiopetuksen kuraattoria.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan¹⁰⁰ konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁹⁸ Perusopetuslaki (628/1998) 25 § 2 momentti

⁹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 30 §

mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen tarpeiden mukaisen tuen suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista sekä oppimisympäristön muokkaamisesta yhdessä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Kehityksen ja oppimisen tuki kirjataan Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lähtökohtana tuen järjestämisessä ovat lapsen vahvuudet.

Lasta tukevia pienryhmä- ja leikinhjaustilanteita suunnitellaan ja toteutetaan lasten erilaiset lähtökohdat, vahvuudet ja tarpeet huomioiden. Toiminnassa kiinnitetään huomiota selkeään struktuuriin ja esteettömään vuorovaikutukseen. Kasvattajan selkeä puhe, tukiviittomat, kuvien käyttö, nopean piirtämisen menetelmä, jne. mahdollistavat jokaisen lapsen osallisuuden ja vuorovaikutuksen.

Tuen valikko – lomake toimii pedagogisen toiminnan suunnittelun tukena ja arvioitaessa tuen riittävyttä niin ryhmätasolla kuin yksittäisen lapsen kohdalla. Ryhmän pedagogiikkaa suunnitellaan ja toteutetaan siten, että se tukee lapsen kuulumista ryhmään. Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki kirjataan Ryhmäkohtaiseen varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmaan ja Tiimisopimukseen.

Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tehostetun tuen ja erityisen tuen prosesseista ja osallistuu tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiseen, toteutukseen ja arviointiin yhdessä ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Tehostetun tuen ryhmässä työskentelevä varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa ryhmän lasten tuen tarpeista ja muista lasten tukiprosesseista lukuun ottamatta lapsen koulussa tarvitseman tuen arviointiprosessia, josta vastaa laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Kehityksen ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa:

- laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- varhaiskasvatuksen psykologi
- kieli- ja kulttuuriryhmän varhaiskasvatuksen opettaja
- ryhmäavustaja
- taidepedagogi

- pedagogisesti tuettu ryhmä, jossa on 15 lasta ja kolme kasvattajaa
- tehostetun tuen ryhmä, jossa on 12 lasta ja kolme kasvattajaa, joista yksi on varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- räätälöity yksilöllinen tuki, esim. sairaanhoidollinen tuen tarve.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja tuen suunnitteluun. Suunnittelun pohjana on kokonaiskuva lapsesta: miten hän toimii arjessa, mitkä ovat hänen vahvuutensa ja mistä hän on kiinnostunut. Mahdollisimman varhaisen ja oikea-aikaisen tuen avulla ehkäistään tuen tarpeen kasautumista ja tuen saannin pitkittymistä. Tarvittaessa arvioinnin tueksi hankitaan lapsen tuen kannalta tarkoituksenmukainen asiantuntijalausunto tai konsultoidaan huoltajien kanssa

yhdessä sovitulla tavalla varhaiskasvatuksen omia tai muiden tahojen asiantuntijoita. Tukitoimet aloitetaan heti, kun tuen tarve on havaittu.

Tehostetun/erityisen tuen aloittaminen perustuu Pedagogiseen arvioon/selvitykseen. Lapsen tarvitsema kehityksen ja oppimisen tuki sekä tehostetun/erityisen tuen suunnitelma kirjataan Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

6 Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

7 Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁰¹ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Varhaiskasvatuksen johtotiimi päättää Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) laadun tekijöitä kuvaavista indikaattoreista vuosittain ne indikaattorit, joiden mukaan varhaiskasvatuksen arviointiryhmä määrittelee tarkemmat arviointikriteerit ja mittarit.

Laadun rakennetekijät ovat varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyviä tekijöitä, jotka toteutuvat kolmella eri tasolla: kansallisella, paikallisella ja pedagogisen toiminnan tasolla. Jokaiselle tasolle on tarkemmin määritelty omat indikaattorinsa. Kirkkonummen kunnallista ja yksityistä varhaiskasvatusta koskettavat paikallisen ja pedagogisen toiminnan tason indikaattorit.

Laadun prosessitekijät ovat varhaispedagogiikan ydintoimintoja, joilla on suora yhteys lapsen kokemuksiin. Varhaiskasvatuksen prosesseihin liittyvien laadun indikaattorien toteutumista arvioidaan pedagogisen toiminnan tasolla päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁰². Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvoinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁰³. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁰⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰³ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 § ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁰⁵.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutusta arvioidaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan, lapsen huoltajien ja lapsen kanssa. Lapsi osallistuu varhaiskasvatussuunnitelmansa arviointiin taitojensa mukaan. Suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa ja arvioidaan toimintavuoden lopussa. Tarkistaminen tapahtuu esimerkiksi päivittäisissä kohtaamisissa huoltajien kanssa lapsen portfolioa hyödyntäen.

Toimipaikan varhaiskasvatuksen arviointi

Kasvattajat arvioivat säännöllisesti omaa, ryhmän ja toimipaikan toimintaa tiimipalaverissa, pedagogisessa tiimissä, kehityskeskusteluissa sekä vuosittaisissa kehittämispäivissä. Arvioinnissa hyödynnetään pedagogista dokumentointia. Käytössä on useita erilaisia arvioinnin välineitä:

- Tiimisopimus - arvioidaan vähintään kolme kertaa toimintavuoden aikana
- Ryhmäkohtainen varhaiskasvatuksen opetussuunnitelma - kehkeytyvä asiakirja, jonka toteutumista arvioidaan jatkuvasti
- Käyttösuunnitelma - kirjattuja tavoitteita arvioidaan osavuosisikatsausten yhteydessä
- Työhyvinvointikysely (Tyhy 2) kaksi kertaa vuodessa
- Kunnan työtyytyväisyyskysely joka toinen vuosi
- Kehityskeskustelu kerran vuodessa
- Toimipaikan varhaiskasvatuskatselmukset joka toinen vuosi

Huoltajat arvioivat ja ovat mukana suunnittelemassa varhaiskasvatuksen toteuttamista ja sisältöjä yhteisissä tapahtumissa, kuten vanhempain- ja palvelumuotoiluilloissa. Yleinen arviointi tapahtuu kerran vuodessa asiakastytyväisyyskyselyn avulla. Asiakastytyväisyyskyselyn tulokset **käsitellään henkilöstön ja huoltajien kanssa**, ja **yhteenveto** julkaistaan kunnan internet-sivuilla. Toimipaikan varhaiskasvatuksen toimintaa kehitetään kyselyn perusteella.

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelmaa seurataan, arvioidaan ja kehitetään käyttösuunnitelmaan nostettujen painopisteiden, toimipaikkakohtaisten tavoitteiden ja hankkeiden avulla sekä varhaiskasvatuksen johtotiimissä, aluetiimeissä ja esimiespäivissä. Suunnitelmaa päivitetään vähintään Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden muuttuessa.

Varhaiskasvatuksen hallinnon ja johtamisrakenteiden arviointi

Varhaiskasvatuksen johtotiimi arvioi varhaiskasvatuksen organisaatiota ja omaa toimintaansa kaksi kertaa vuodessa ja kehittää varhaiskasvatuksen toimintaa, sisältöjä ja prosesseja kunnan strategian mukaisesti. Johtotiimin jäsenet arvioivat omaa toimintaansa ja koko organisaation toimintaa kehityskeskusteluissa oman esimiehensä kanssa. Toiminnan arviointi julkaistaan kunnan tilinpäätöksen yhteydessä.

Aluetiimit arvioivat varhaiskasvatuksen organisaatiota ja omaa toimintaansa tiimisopimuksen avulla kaksi kertaa vuodessa.

Loisto

Kirkkonummen kunta on mukana varhaiskasvatuksen valtakunnallisessa kehittämisverkostossa, Loistossa. Tavoitteena on kehittää ja arvioida varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa, toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä. Verkostossa varhaiskasvatuksen valtakunnalliset ja seudulliset toiminnan kuvaukset, tutustumis- ja opintokäynnit sekä yhteiset koulutukset antavat alustan reflektoida kunnan oman varhaiskasvatuksen toteutumista ja tilaa.

